

БЕЛАРУСКАЯ НАЦЫЯНАЛЬНАЯ І САВЕЦКАЯ ВЕКСІЛАЛАГІЧНЫЯ СІСТЭМЫ Ў XX СТАГОДДЗІ: ГІСТАРЫЯГРАФІЧНЫ ВОБРАЗ І КРЫТЫКА

АНДРЭЙ ШУЛАЕЎ

Анотацыя: Артыкул прысвечаны праблеме розных гістарыяграфічных канцэпцый беларускай вексілалагічнай спадчыны як поля для ўзаемадзеяння паміж савецкім і нацыянальным беларускімі дзяржаўна-палітычнымі праектамі. Аўтар згодна з уласнай мадэллю апісвае і аналізуе вексілалагічныя традыцыі ды гістарыяграфічныя канцэпцыі, адпаведныя нацыянальнаму і неасавецкаму дзяржаўным праектам, параўноўвае іх, прыходзіць да высновы аб надзённасці такога тыпу даследаванняў для асэнсавання сучасных палітычных працэсаў і тэндэнцый.

Ключавыя словы: вексілалогія, сцяг, спадчына, гістарыяграфія, нацыянальны, савецкі.

THE BELARUSIAN NATIONAL AND SOVIET VEXILLOLOGIC SYSTEMS IN THE 20TH CENTURY: HISTORIOGRAPHICAL IMAGE AND ITS CRITICS

Abstract: The article deals with the problem of different historiographical conceptions of the Belarusian vexillologic heritage as the source for interaction between Soviet and national governmental and political projects. The author in accordance with his own model describes the vexillologic traditions, analyses the historiographical conceptions for national and neo-Soviet governmental projects, compares them, makes a conclusion that this type of researches is necessary for understanding current political processes and trends.

Keywords: Vexillology, Flag, Heritage, Historiography, National, Soviet.

Вексілалогія – спецыяльная навуковая гістарычная дысцыпліна, якая вывучае гэтак званыя вексілалагічныя аб'екты (сцягі і блізкія да іх па функцыях вексілоіды (продкі сцягоў), харугвы, штандары і г.д.).

Дзеля развязання пастаўленай навуковай праблемы найперш трэба прыняць для сябе, што беларуская спецыфіка ў дадзеным ракурсе на сённяшні дзень шмат у чым вызначаецца праз суіснаванне двух антаганістычных па сутнасці праектаў Беларусі – гэтак званых нацыянальнага і неасавецкага. Абодва згаданыя праекты імкнуцца да выбудоўвання ўласных гістарыяграфічных канцэпцый, у якіх значнае месца надаецца сімвалам, праз іх, і не ў апошнюю чаргу, вексілалагічным аб'ектам. Пры гэтым вексілалагічныя аб'екты самі па сабе з'яўляюцца самастойнымі актарамі палітычных працэсаў ды здольныя ўвасабляць, легітымізаваць пэўныя пастулаты-ідэі, праз пасярэдніцтва палітычнай традыцыі.

Беларуская нацыянальная вексілалагічная сістэма

Нацыянальная сістэма, як прадукт беларускага нацыянальнага праекту, падкрэслівае гістарычную і палітычную пераемнасць беларускай дзяржаўнасці ад Беларускай Народнай Рэспублікі, Рэчы Паспалітай, Вялікага Княства Літоўскага і яго папярэднікаў Полацкага, Наваградскага і іншых старажытных княстваў (што праўда, перыяд да ВКЛ аніяк у беларускай вексілалагічнай канцэпцыі не рэпрэзентаваны з прычыны практычна поўнай адсутнасці звестак пра сцягі і вексілоіды таго часу).

Цэнтральнае месца ў ёй займае нацыянальны бела-чырвона-белы (далей па тэксце –б-ч-б) сцяг, які ў працэсе гэтак званай вексілалагічнай творчасці (тэрмін, якім аўтар пазначае канструяванне новых тыпаў вексілалагічных аб'ектаў на падставе ўжо існуючых) і ў сукупнасці з гербам Пагоняй запачаткаваў у ХХ ст. разгалінаваную вексілалагічную сістэму.

Канцэпт паходжання Беларускага нацыянальнага б-ч-б сцяга ўключае доўгі гістарычны перыяд, сцяг сфарміраваўся ў XVI ст. на падставе заходнееўрапейскай вексілалагічнай традыцыі, якой былі ўласцівыя палотнішчы з чаргаваннем гарызантальных палос, ды мясцовай геральдыкі, быў прыняты і выкарыстоўваўся ў якасці дзяржаўнага манархічнага сцяга падчас гаспадарання вялікіх князёў літоўскіх Жыгімонта і Уладыслава Вазаў, аб чым сведчаць захаваныя аўтэнтчныя палотнішчы (Цітоў, 1992: 28–29). Пасля матыў сцяга з чаргаваннем гарызантальных белых і чырвоных палос у розных варыянтах быў распаўсюджаным сярод шляхты Рэчы Паспалітай абодвух народаў, за часам жа знаходжання зямель былога Вялікага Княства Літоўскага ў складзе Расійскай імперыі гэты матыў выкарыстоўваўся ў штандарах вайсковых фарміраванняў, што набіраліся на беларускіх землях незалежна ад таго ваявалі яны на баку расійскага імператара (Цітоў, 1992), ці на супраць-

леглым (Slapsinskas, 2003). Да ўсяго герб Вялікага Княства Літоўскага Пагоня на паласатым бела-чырвоным полі пазначаў беларускія землі ў складзе імперыі, перадусім, Віцебскую губернію (Герб Витебской губернии..., 2012). Напрыканцы XIX – пачатку XX стст. бела-чырвонае паласатае спалучэнне і герб Пагоня, па некаторых неправераных звестках, выкарыстоўваліся прадстаўнікамі беларускага нацыянальнага руху, што знайшло адлюстраванне ва ўспамінах Язэпа Сушынскага (Насевіч, 1995). Нарэшце працэсы беларускага нацыянальнага будаўніцтва ў пачатку XX ст. актуалізавалі пытанне стварэння нацыянальнага сцяга, што было выканана беларускім дзеячам Клаўдьюшам Дуж-Душэўскім, можна меркаваць, на падставе ўжо існуючай вексілалагічнай традыцыі, пры гэтым найранейшаю выяваю б-ч-б сцяга з’яўляецца ўлётка арганізацыі «Беларускі гай» з Адэсы, што датуецца 1917 г. (Латышонак, 2013).

Асобна трэба адзначыць, што на пачатку XX ст. адначасова з бела-чырвона-белым сцягам існаваў праект сістэмы ваяводскіх сцягоў БНР, заснаваных на падставе геральдычна-вексілалагічнай сістэмы ВКЛ XVI–XVIII стст. Гэта мела дадаткова падкрэсліць пераемнасць дзяржаўнай традыцыі БНР ад Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай (Шулаеў, 2008).

Беларуская савецкая вексілалагічная сістэма

Беларуская савецкая вексілалагічная сістэма (больш правільна кажаць неасавецкая ці квазісавецкая, бо яна па сутнасці кампілюе савецкія традыцыі з несавецкімі), як прадукт неасавецкага праекту Беларусі, апелюе да пераемнасці беларускай дзяржаўнасці ад Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі і базуецца на рэфармаваным сцягу БССР (Скобелев, 1997).

Гісторыя беларускай савецкай вексілалагічнай сістэмы пачынаецца ў 1919 г. з прамога падражання чырвонаму сцягу савецкай Расіі, пры гэтым толькі ў тым жа 1919 г. сцяг змяніўся тройчы, але толькі ў дэталях (Басаў і Куркоў, 1994: 21). Больш-менш адрозны ад сцягоў іншых савецкіх рэспублік сцяг БССР быў створаны ў 1951 г. У выніку менавіта гэты яго варыянт і радзей матывы чырвонага камуністычнага палотнішча сталіся базаю, на падставе якой шляхам вексілалагічнай творчасці ў межах неасавецкага дзяржаўнага праекта канструююцца новыя вексілалагічныя адзінкі.

Комплексны аналіз вексілалагічных сістэм з выяўленнем спецыфікі паходжання, асаблівасцей тыпалогіі і іншых аспектаў з аднаго боку можа даць даследчыку разуменне аб інструментарыі канструявання такіх сістэм, што мае тэарэтычную каштоўнасць само па сабе, а з іншага – таксама здольны дапамагчы ў выбудоўванні гістарычна абгрунтаванай і, адпаведна, больш трывалай канцэпцыі (канцэпцыі).

Бібліяграфія

1. Басаў, А. Н., Куркоў, І. М. (1994). *Флагі Беларуі ўчора і сёння*. Мінск: Польша.
2. Герб Витебской губернии, 1856, URL (доступ 2012) <http://www.karty.by/2011/10/24/vitebsk-gubernia/>
3. Латышонак, Алг. Дзяржаўная сымболіка Беларускай Народнай Рэспублікі, URL (доступ 2013) <http://www.buntby.com/by/history/2009/feb/10/symbolika/>
4. Насевіч, Вячаслаў (1995). “Гэты сцяг пачынаўся так ...” *Чырвоная Змена*, № 42 (13900), 20.04.1995.
5. Скобелев, Э. М. (1997). *Герб и флаг Белорусской державы*. Мінск: Польша.
6. Цітоў, Анатоль (1992). *Наш сімвал – Пагоня. Шлях праз стагоддзі*. Мінск: Польша.
7. Шулаеў, Андрэй (2008). “Вексілалагічная спадчына Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага як крыніца даследавання беларуска-літоўскіх дачыненняў”, *Европа: новое соседство 2008*: 27-37.
8. Slapsinskas, Audrius (2003). Lithuania – Historical Military Flags. 19th Regiment of Lithuanian Uhlands, URL (доступ 2011) <http://www.crwflags.com/fotw/flags/lt^hist.html>